

דף מקורות – המאריך והמקצר בתפילה

תנו רבנן: **מעשה בתלמיד אחד** שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר והיה **מאריך יותר מדאי**. אמרו לו תלמידיו: רבינו, כמה ארכן הוא זה! אמר להם: **כלום מאריך יותר ממשה רבינו? דכתיב ביה: +דברים ט' + את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה וגו'.**

שוב מעשה **בתלמיד אחד** שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר והיה **מקצר יותר מדאי**. אמרו לו תלמידיו: כמה קצרן הוא זה! אמר להם: **כלום מקצר יותר ממשה רבינו? דכתיב: +במדבר י"ב + אל נא רפא נא לה.**

אמר רבי יעקב אמר רב חסדא: **כל המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר שמו, שנאמר: אל נא רפא נא לה, ולא קמדכר שמה דמרים.**

2. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יח עמוד א-ב

תפלה מנא לן? דתניא: שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה. אמר רבי יוחנן, ואמרי לה במתניתא תנא: מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים תיקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר... וכי מאחר דמאה ועשרים זקנים, ומהם כמה נביאים, תקנו תפלה על הסדר, שמעון הפקולי מאי הסדיר? - **שכחום וחזרו וסדרום.**

3. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לג עמוד א-בעניין הבדלה

רבי עקיבא אומר אומרה ברכה רביעית כו'. אמר ליה רב שמן בר אבא לרבי יוחנן מכדי אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות, נחזי היכן תקון. - אמר ליה: בתחילה קבעוה בתפלה, **העשירו - קבעוה על הכוס, הענו - חזרו וקבעוה בתפלה,**

בית הבחירה למאירי מסכת ברכות דף לג עמוד א

אנשי כנסת הגדולה והם עזרא ובית דינו תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות ר"ל מטבע הברכות וסדרן **ומתוך שנתדלדלו ונטלטלו נשתנו במנהגייהם ונשתבשו בקצת הדברים בענין סדרום** והוא שנחלקו אח"כ חכמי ישראל בכך והבדלה קבעוה תחלה בתפלה וכשהעשירו קבעוה על הכוס חזרו והענו קבעוה בתפלה ...:

4. מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק טו

(כה) ויצעק אל יי מיכן את למד שאין צדיקים קשין לקבל ולפי דרכינו למדנו שתפלת **צדיקים קצרה** ומעשה באחד שעבר לפני ר' אל<עזר והאריך בברכותיו אמ' לו תלמידיו

רבינו ראיתה פלו' **שהאריך בברכותיו כדי שיאמרו מברכן** הוא אמ' להן לא האריך יתר ממשה שנא' ואתנפל לפני ייי וגומי' (דב' ט יח) ואומי' ואשב בהר וגומי' (שם ט) ושוב מעשה באחד שעבר לפני ר' אל-י-עזר וקיצר בברכותיו אמרו לו תלמידיו ר' ראיתה פלוני שקיצר בברכותיו **כדי שיאמרו תלמי' חכמי' הוא אמ' להן לא** [קיצר יתר ממשה שאמ' אל נא רפא] נא לה (במי' יב יג) שהיה אומי' יש שעה [לקצר ויש שעה להאריך אל נא רפא] נא לה הרי לקצר ואשב בהר [ארבעים יום וארבעים לילה הרי] להאריך.

5. נוסח נוסף למדרש במכילתא לרבי ישמעאל מסכתא דויסע פרשה א

ויצעק אל ה' ויורהו עץ, מכאן שהצדיקים אין קשין לקבל לפי דרכך את למד שתפלת צדיקים קצרה. מעשה בתלמיד אחד שעבר לפני ר' אליעזר וקצר בברכותיו אמרו לו תלמידיו רבי ראית פלוני שקצר בברכותיו **והיו מלעיגין עליו ואומרים עליו תלמיד חכם קצרן הוא זה**, אמר להם לא קצר זה יותר ממשה שני' אל נא רפא נא לה (במדבר יב יג) שוב מעשה בתלמיד אחד שעבר לפני ר' אליעזר והיה מאריך בברכותיו אמרו לו תלמידיו **רבי ראית זה שהאריך בברכותיו והיו אומרים עליו תלמיד חכם מארכן הוא זה**, אמר להם לא האריך זה יותר ממשה שני' ואתנפל לפני ה' את ארבעים היום וגו' (דברים ט כה), שהיה אומר יש שעה לקצר ויש שעה להאריך:

7. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כח עמוד ב

תנו רבנן: שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה. אמר להם רבן גמליאל לחכמים: **כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת המינים?** עמד שמואל הקטן ותקנה, לשנה אחרת שכחה. **והשקיף בה שתיים ושלוש שעות ולא העלוהו.**

6. הפני יהושע מבקש להסביר את הסיבה להזדקק לאדם מיוחד אשר יתקן את ברכת למינים

א"ל ר"ג לחכמים כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת הצדוקים כו'. נראה מבואר שכל ברכות **התפלות מיוסדים על אדני פז במספר התיבות ואותיות** כמבואר בטור או"ח (סימן ק"ג) מלבד מה שיש בהם סוד מופלא **דאי לא תימא הכי מה זה שאמר ר"ג כלום יש אדם שיודע לתקן דהא אפילו נשי דידן נמי יכולין לתקן כן כיון שאינן אלא עניני קללות השייך להתפלל על הצדוקים ומה רבותא נמי דשמואל הקטן שהוצרך לתקנה ולאחר ששכחה הוצרך להשקיף שתיים או שלש שעות אלא על כרחך כדפרישית שמספר התיבות ואותיות מצד עצמותם ומהסוד שבהם יכולין לעשות רושם למעלה עד כדי שיתקיים המכוון באותה ברכה, ואי תקשה א"כ מה זה שאמרו חכמים תפלה בכל לשון דלפי מאי דפרישית היה צריך להתפלל דוקא בלשון הקודש זו אין קושיא דרחמנא לבא בעי וכל מי שמתכוון בתפלתו באיזה לשון שירצה אפ"ה אותה התפלה עושה רושם על אותו הדרך שתקנוהו אנשי כנסת הגדולה בלשון הקודש...**

7. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לג עמוד ב

ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא, אמר: האל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעזוז והיראוי החזק והאמיץ והודאי והנכבד. המתין לו עד דסיים, כי סיים אמר ליה: סיימתניהו לכולהו שבחי דמרך? למה לי כולי האי? אגן הני תלת דאמרינן - **אי לאו דאמרינהו משה רבינו באורייתא, ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה - לא הוינן יכולין למימר להו, ואת אמרת כולי האי ואזלת!** משל, למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב, והיו מקלסין אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו!

8. ופירוש רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף כג עמוד ב

אמר האל הגדול הגבור והנורא וכו' י"מ דדוקא בשמות התואר כגון אלו אין לו להאריך אבל בדברים של שבח אם משבח למקום שעשה עמנו נסים ונפלאות ומספר אותם אינו אסור ונראה שאפילו בזה הענין אין לו להאריך על מה שתקנו חז"ל יותר מדאי דהא אמרי' כל המספר בשבחו של מקום יותר מדאי נעקר מן העולם ואפשר לומר שלא אמרו זה אלא כשחותם בו בברכה שכל הברכות הם תואר כגון מחיה מתים רופא חולים גואל ישראל אבל כשאינו חותם על השבח בברכה אין בכך כלום והנכון כדי לצאת מספק זה שמי שירצה להאריך בשבח המקום ב"ה שיאמר אותו בפסוקים וכיון שאומר פסוקים אם הוא משבח למקום דרך קריאת הפסוקים אין בכך כלום. מפי מורי הרב נר"ו:

9. תפילתו הקצרה של משה

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) במדבר פרשת בהעלותך דף קד עמוד ב

ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה. מהו לאמר לימד לדורות שכל זמן שאדם מבקש שאלותיו צריך שיאמר שנים או שלשה תחנונים ואח"כ מבקש צרכיו וכן הוא אומר (דברים ג) ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר. ה' אלהים אתה החלות וגו'.

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) במדבר פרשת בהעלותך דף קד עמוד ב

ד"א מפני מה לא האריך בתפלה שלא יאמרו ישראל אחותו נתונה בצער והוא עומד ומרבה בתפלה למדנו שיש עת לקצר ועת להאריך בתפלה. ושניהם ממשה רבינו שנאמר (דברים ט) ואתנפל לפני ה' את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה וכאן הוא אומר אל נא רפא נא לה:

ילקוט שמעוני תורה פרשת בשלח רמז רמד

ומנין שאין אלי אלא מדת רחמים שנאמר אלי אלי למה עזבתני ואומר אל נא רפא נא לה ואומר אל ה' ויאר לנו:

11. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כח עמוד ב

משנה. רבן גמליאל אומר: בכל יום ויום מתפלל אדם שמנה עשרה. רבי יהושע אומר: מעין שמונה עשרה. רבי עקיבא אומר: אם שגורה תפלתו בפיו - מתפלל שמונה עשרה, ואם לאו - מעין שמונה עשרה. רבי אליעזר אומר: העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים.

12. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כט עמוד ב

רבי אליעזר אומר: העושה תפלתו קבע וכו' מאי קבע? אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא: כל שתפלתו דומה עליו כמשוי; ורבנן אמרי: כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים; רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: כל שאינו יכול לחדש בה דבר. אמר רבי זירא: אנה יכילנא לחדושי בה מילתא, ומסתפינא דלמא מטרידנא

רש"י מסכת ברכות דף כט עמוד ב

כמשוי - והיינו לשון קבע, חוק קבוע הוא עלי להתפלל וצריך אני לצאת ידי חובתי.

מי שאינו יכול - לכוין לבו לשאול צרכיו.

לחדש בה דבר - בבקשתו, והיינו לשון קבע - כיום כן אתמול כן מחר.

דילמא מטרידנא - שמא אטעה, ולא אדע לחזור למקום שהפסקתי.

13. תוספות הרא"ש מסכת ברכות דף כט עמוד ב

ורבנן אמרי כל שאינו אומרה בלשון תחנונים. פר"ח דסברי רבנן דאם אמר בלשון תחנונים אפילו הוי עליו כמשאוי הויא תפלה מעליא דלא בעי אלא לשון תחנונים לבד.

14. בית הבחירה למאירי מסכת ברכות דף כט עמוד ב

נתפרשו עוד בגמ' בענין תפלתו קבע שני דברים אחד כל שאין יכול לחדש בה דבר כלומר שממהר תפלתו כפי רגילות לשונו עד שאם צריך לחדש בה דבר אינו יכול ונדחית ממה שאמר ר' זירא אנא יכילנא לחדושי ומסתפינא (כלומר) [דילמא] מיטרידנא כלומר שאע"פ שאני מוצא את עצמי יכול לחדש בה דבר **איני רוצה בכך שמא אבוא מתוך החדוש לטורדא ולא אוכל לחזור**

15. תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ז דף יא טור ג/ה"ג

למה נקרו אנשי כנסת הגדולה שהחזירו הגדולה ליושנה אמר רבי פינחס משה התקין מטבעה של תפילה האל הגדול הגיבור והנורא

16 עין איה ברכות

מא. לשנה האחרת שכחה והשקיף בה שתיים ושלש שעות. **אנו אומרים תפילותינו ע"פ דעת המיסדים האלקיים. ע"כ גם שרגשותיהם גבהו מאד מדרכינו אין בכך כלום, כי על דעתם הרוממה האלקית אנו סומכים.** אמנם הוא ע"ה, שהיה המיסד והמתקן, לא רצה בשום אופן שתצא תפילתו ממנו כענין מלאכה ואומנות של פיוט ושיר, כ"א שתהיי נובעת ממעמקי נפשו הקדושה לכל פרטי. ובאשר לתקן ברכה למינים צריך מעמד נפש גבוהה ונשאה מאד, כי האדם באשר הוא אדם אי אפשר כלל שלא ימצא בו בטבעו איזה שינאה טבעית לאויבי נפשו ורודפי עמו, והתפילה צריכה שתבא דוקא מטהרת לב קדוש הדבק באלהים חיים ומכיר שכל בריותיו חביבים לפניו כי מעשי ידיו כולם. אלא שעכ"ז יגביר שכלו על הרגשתו, וידמה בזה לאדון כל המעשים שמנהיג עולמו גם במשפט עם הרחמים. ורק בהיות האלקי הלזה מוכשר לזה היתה עליו יד ד' לקדשו בקדושה עליונה למען תקן התפילה. אבל לשנה האחרת השקיף שתיים ושלש שעות עד שמצא בנפשו הכשר הקדושה הראויה, שברכה זו נאמרה לפי מלותי ברוח שנאה, ושיהיי עכ"ז מלא רוח אהבה וחסד, ורק קנאת ד' צבאות, בחשקו אל תכלית השלימות בהגלות כבוד ד' בסור כל מונע וכל סיג, תעשה זאת, וציורים הטהורים משתכחים בנקל וצריכים לסייעתא דשמיא.